

Działania szkół odpowiadające na wyzwania wynikające z potrzeb w zakresie uczenia się uczniów

Marta Jagura, Kamila Zaborowska

Wtęp

Sfera uczenia to jeden z wyróżnionych w [Modelu Integracji Edukacyjnej](#) obszarów, które są kluczowe dla sukcesu integracji edukacyjnej uczniów i uczennic – zarówno tych z doświadczeniem migracji, jak i polskich. W poniższym zestawieniu prezentujemy dobre praktyki, które odnoszą się do zaspokajania potrzeb dzieci i młodzieży w zakresie uczenia się. Działania podjęte w szkołach opisywali dyrektorzy, nauczyciele, pedagodzy i psychologowie podczas inicjatyw i projektów realizowanych przez CEO: webinarium, kursów hybrydowych „Jak odpowiadać na wyzwania szkoły z uczniami-migrantami?” i „Jak pomóc uczniom opanować stres?”, a także w ramach przeprowadzonych dla CEO badań, których wyniki zebrano w raporcie [„Szkoła zróżnicowana kulturowo. Wyzwania i potrzeby związane z napływem uczniów z Ukrainy”](#).

Potrzeby społeczne

W Modelu Integracji Edukacyjnej zostało wskazanych kilka kluczowych potrzeb w zakresie uczenia się. Dotyczą one wszystkich uczniów, niektóre jednak w większym stopniu odnoszą się do sytuacji osób z doświadczeniem migracji i wojny. Potrzeby w zakresie uczenia się wymienione w modelu to:

- potrzeba skutecznego zdobywania wiedzy i umiejętności pomimo zróżnicowania klasy;
- potrzeba poznania języka polskiego (języka komunikacji i języka edukacji);
- potrzeba uzupełnienia różnic programowych oraz luk w wiedzy po okresie edukacji zdalnej;
- potrzeba zrozumienia sytuacji społecznej i politycznej (wojny, migracji i ich konsekwencji).

Wyzwania dla procesu edukacyjnego w zakresie uczenia się

- Bariera językowa utrudniająca proces uczenia się
- Znaczny wzrost zróżnicowania wiedzy i umiejętności w klasie oraz zwiększenie liczby uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi
- Brak wiedzy nauczycieli o nowych uczniach (o ich historii nauki, dotychczasowej wiedzy, środowisku oraz specjalnych potrzebach)
- Możliwa niespójność oddziaływania nauczycieli różnych przedmiotów, którzy stosują różne strategie nauczania i oceniania
- Uczniowie nie rozumieją przyczyn wojny i migracji, które bezpośrednio dotyczą ich w szkole i w społeczności lokalnej, mogą reagować niepokojem, frustracją, agresją

Rekomendacje wynikające z raportu CEO	Co sprawdziło się w praktyce?
Raport „Szkoła zróżnicowana kulturowo. Wyzwania i potrzeby związane z napływem uczniów z Ukrainy”	Przykłady działań realizowanych/rekomendowanych przez prelegentów webinarium, kursów internetowych dla nauczycieli, autorów raportów itd.
Wypracowanie i komunikowanie systemu oceniania uczniów uchodźczych, informowanie interesariuszy o zmieniających się zasadach klasyfikacji uczniów cudzoziemskich	<ul style="list-style-type: none"> • Wspólne wypracowanie, powtórzenie i przedstawienie zasad – identycznych dla wszystkich uczniów, niezależnie od kraju pochodzenia (dotyczących np. wychodzenia z klasy podczas zajęć i po skończonych lekcjach, używania telefonów komórkowych w szkole [poza wyjątkami do celów naukowych], formy zgłaszania się do odpowiedzi, sposobów zapisywania pracy domowej) • Dopuszczanie do prezentowania wyników prac w języku ojczystym – ocenianie wyników oraz rzetelności przygotowania • Podział na grupy językowe w zależności od potrzeb: intensywny kurs polskiego vs. podstawy polskiego na bieżące potrzeby • W oddziałach przygotowawczych: rezygnacja z tradycyjnych ocen dla uczniów uchodźczych (tylko opisowa informacja zwrotna i opisowa ocena na koniec roku) • Od początku obecności nowych uczniów w klasie: wyjaśnienie specyfiki nauki w nowych warunkach i informacja na temat różnic w ocenianiu pomiędzy polskimi i ukraińskimi uczniami • Dla lepszego zrozumienia przyczyn odmiennego oceniania: przeprowadzenie fragmentu lekcji w języku obcym dla obu narodowości (np. po angielsku, litewsku, niemiecku)

„W szkołach litewskich i polskich na Litwie, przez wiele lat, przez specjalistów z innych krajów, przede wszystkim ze Szwajcarii, nauczyciele byli szkoleni z umiejętności organizacji zajęć, gdzie współpraca i współdziałanie były podstawą. To jest, jak sądzę, bardzo ważna umiejętność we współczesnym świecie. Umiejętność pracy w grupie to jest duży plus. [...] Chyba najważniejsze jest określenie podstawowych reguł i zasad obowiązujących na zajęciach, na lekcjach w szkole. Dopiero wtedy będzie można uporządkować te relacje tak, że w klasie, w szkole panuje równość szans”.

Wicedyrektorka w szkole podstawowej

„Edukacja włączająca jest dla wszystkich uczniów. Ona nie różnicuje już uczniów na bardziej albo mniej potrzebujących. Ona jest dla wszystkich uczniów. [...] Zasady uniwersalnego projektowania [...] mówią nam m.in. o tolerancji na błędy. Wszyscy lubimy urządzenia, w których jest wysoka tolerancja na błędy. Jeżeli robię zakupy w sklepie internetowym i [...] gdzieś popełnię błąd, np. wybiorę nie tę formę płatności [...], lubię cofnąć się o jeden krok. Szkoda, że to w edukacji nadal tak nie działa, że jeżeli uczeń gdzieś popełni błąd, to nauczyciel pozwoli mu się cofnąć o ten jeden krok i poprawić tylko to, gdzie ten błąd popełnił”.

Dyrektorka poradni psychologiczno-pedagogicznej

„W jednej ze szkół średnich uznano łączenie polskiej i ukraińskiej edukacji za wartość. Zachęcano do niego rodziców i uczniów ukraińskich klas maturalnych lub zdających maturę za rok i starano się jak najbardziej to ułatwić. W tym modelu oddział przygotowawczy zapewnia uczniom »osadzenie« w Polsce, przygotowanie do sprawnego codziennego funkcjonowania (nauka języka, wiedza o ścieżce edukacyjnej, kompetencje w załatwianiu różnych spraw pozwalających na mieszkanie i życie w Polsce), przygotowanie do nauki i/lub pracy. Jednocześnie nauka w szkole ukraińskiej daje możliwość zdobycia matury, która jest przepustką na studia, także w Polsce. Cały czas im gadamy, że no nie ma mowy, żeby przerwali szkołę ukraińską. [...] Mogą wyjść z polskiej lekcji, mają przygotowany pokój, mamy komputery”.

Dyrektor – wypowiedź w ramach badania „Szkoła zróżnicowana kulturowo”

„Stosujemy w szkole ocenianie kształtujące. Dostrzeżliśmy dużo niezrozumienia ze strony rodziców z Ukrainy nastawionych właśnie na edukację. Kiedy mówiliśmy, że w naszej szkole nie ma prac domowych, że to na lekcji przebiega proces edukacyjny, a nie w domu z rodzicami, że to nauczyciel odpowiada za ten proces, rodzice byli zszokowani. Żeby nie było nieporozumień, zorganizowaliśmy spotkania z rodzicami z Ukrainy, żeby wytłumaczyć, żeby mogli zapytać, o co chodzi, dlaczego tak jest. Oni nie do końca to czują i nie do końca nam ufają. Myślą, że gdyby mieli nad tym kontrolę w domu, to lepiej by to przebiegało. Teraz, od nowego roku szkolnego, ta współpraca lepiej się układa z tymi rodzicami. Nam jest łatwiej, bo lepiej się do tego przygotowaliśmy”.

Logopeda, pedagog szkolny i wicedyrektorka w szkole podstawowej

„Żeby też uniknąć zróżnicowania oddziaływań nauczycieli, to pochyliśmy się w tym roku nad zasadami oceniania. W sierpniu przemaglowaliśmy wszystkie oceny. Zespoły nauczycielskie spotykały się kilkakrotnie. My to czytaliśmy jako dyrekcja, patrzyliśmy, czy jest to skierowane do uczniów z Ukrainy, do uczniów z różnymi potrzebami edukacyjnymi. I to się udało. Zmieniliśmy część, część dostosowaliśmy. Zapisaliśmy bardzo czytelne zasady, tak że każdy rodzic czy uczeń zrozumie, o co chodzi w naszym systemie nauczania. Jest to ściśle związane z ocenianiem kształtującym”.

Logopeda, pedagog szkolny i wicedyrektorka w szkole podstawowej

Rekomendacje wynikające z raportu CEO	Co sprawdzilo się w praktyce?
W klasach przygotowawczych: wypracowanie skutecznego systemu wychodzenia uczniów z tych oddziałów i dołączania do klas mieszanych (komunikacja i współpraca między nauczycielami)	<ul style="list-style-type: none"> • Łączenie najwyżej dwóch roczników • Tworzenie możliwie jak najmniejszych grup • W miarę możliwości włączanie nowych uczniów do klas, w których już wcześniej były dzieci i młodzież obcego pochodzenia • Zatrudnienie asystenta międzykulturowego • Zatrudnienie nauczycieli dwujęzycznych • Wypracowanie systemu wsparcia uczniowskiego (uczeń bliźniak) dla nowych osób w klasie (komunikacja w innych językach, tłumaczenie poleceń) • Współpraca z innymi szkołami (np. ponadpodstawowymi)

„Jeśli chodzi o oddziały przygotowawcze, w swojej szkole polecam:

- łączenie najwyżej dwóch roczników (łączenie więcej niż dwóch roczników skutkowało zbyt dużym rozdźwiękiem w sferach emocjonalnych i edukacyjnych);
- możliwie jak najmniejsze grupy;
- niepotrzebne są podręczniki przedmiotowe (nauczyciele korzystają z biblioteki i kart pracy);
- wystarczy podręcznik do nauki języka polskiego;
- nie ma ocen (tylko opisowa informacja zwrotna i opisowa ocena na koniec roku).

To się doskonale sprawdzało”.

Dyrektorka w Zespole Szkolno-Przedszkolnym

Bezpieczna przestrzeń biblioteki

W szkole podjęto decyzję, by zmienić pierwotny plan i zamiast w sali w piwnicy szkoły lekcje dla dzieci z oddziału przygotowawczego zorganizować w bibliotece.

„Zajęcia mieliśmy w bibliotece, gdzie jest ładnie, nie ma tablicy, jest dywan. Oni się nie czuli na początku, że są w szkole. Od początku siedzieliśmy wspólnie przy stole”.

Nauczyciel – wypowiedź w ramach badania „Szkola zróżnicowana kulturowo”

Podział na podgrupy językowe

W jednej ze szkół dzieci funkcjonujące formalnie w ramach jednego oddziału zostały podzielone na mniejsze grupy, zgodnie z poziomem znajomości języka polskiego.

Wycieczki edukacyjne

dzieci z klas przygotowawczych w liceum regularnie odbywały wycieczki: odwiedzały m.in. urzędy, uczestniczyły w organizowanych przez organizacje pozarządowe spotkaniach, podczas których zapoznawały się z ofertą dla cudzoziemców.

Rozwój zainteresowań poza szkołą

W części szkół pracownicy poszukiwali dla uczniów z Ukrainy możliwości rozwoju zainteresowań i talentów, kontynuacji ich aktywności w Ukrainie. Np. jednej z uczennic zorganizowano możliwość uczestniczenia w zajęciach jazdy konnej, innej treningi jazdy figurowej na lodzie lub balet.

Wolni słuchacze

Uczniowie w oddziale przygotowawczym w liceum, którzy opanowali język polski w stopniu umożliwiającym uczestniczenie w zajęciach w tym języku, mogli uczęszczać na lekcje w klasach integracyjnych w charakterze „wolnych słuchaczy”.

[Raport „Szkola zróżnicowana kulturowo. Wyzwania i potrzeby związane z napływem uczniów z Ukrainy”](#)

Elastyczność

„Tego się nie da napisać w oficjalnych dokumentach, bo by mnie nadzór pedagogiczny zeżarł, ale zgody na utworzenie, zatrudnienie, na takie różne rzeczy formalne, działały się najpierw przez telefon, a formalności się zdarzało za dwa czy trzy tygodnie zrobić.

Dyrektor – wypowiedź w ramach badania „Szkoła zróżnicowana kulturowo”

Darowizny

W jednej ze szkół utworzono specjalne subkonto bankowe i szkoła zbierała środki finansowe w formie darowizn. Dzięki skutecznej kampanii informacyjnej w social i tradycyjnych mediach prowadzonej wśród rodziców szkoła była w stanie sprawnie zorganizować funkcjonowanie oddziałów i pomoc uczniom.

Podwójna prezentacja

W jednym z liceów w mniejszym mieście nauczycielka geografii prowadziła zajęcia z wykorzystaniem prezentacji PowerPoint, którą przygotowywała w dwóch językach.

Dwujęzyczne kartkówki

Nauczycielka biologii na kartkówkach przygotowywała instrukcje do zadań w dwóch wersjach językowych: polskiej i angielskiej.

Nauczycielka z Ukrainy w klasie ogólnej (grupa mieszana)

„Dużo z matematyki się nauczyłam. W Ukrainie nie rozumiałam tematu z minusem i plusem. A tu Pani [od matematyki] mi to wytłumaczyła. Ona jest z Ukrainy, mówi po rosyjsku. Dobrze tłumaczy i dobrze odpowiada”.

Uczennica – wypowiedź w ramach badania „Szkoła zróżnicowana kulturowo”

Dwujęzyczne gry edukacyjne

W jednej ze szkół podstawowych nauczycielka przygotowała dwujęzyczne gry – każdy żeton czy karta były opisane po polsku i ukraińsku.

Włączanie do pracy metod stosowanych w Ukrainie

Nauczycielka matematyki dała przestrzeń na przedstawienie przez ukraińskiego ucznia metody obliczania stosowanej w jego szkole i zaadaptowała ją do metod stosowanych na lekcji.

[Raport „Szkoła zróżnicowana kulturowo. Wyzwania i potrzeby związane z napływem uczniów z Ukrainy”](#)

Rekomendacje wynikające z raportu CEO	Co sprawdzilo się w praktyce?
Wzajemna nauka podstaw językowych jako forma integracji w klasie	<ul style="list-style-type: none"> • Spotkania w kręgu ze wzajemną nauką słówek z języka komunikacji po polsku i ukraińsku • Tworzenie słowniczków dwujęzycznych na własne potrzeby (polskie dzieci – słowniczek ukraiński/rosyjski/białoruski; dzieci uchodźcze – słowniczek po polsku)

→ **Wypowiedź praktyka:**

„Dobrze jest, [aby] pierwsze wzajemne kontakty pokazywały, że to nie my jesteśmy wspaniałymi gospodarzami, którzy przyjmują was, bo jesteśmy tacy wspaniali i dobrzy, ale że wy jesteście dla nas pewnym bogactwem, dzięki któremu nasz świat się otworzy; dowiemy się więcej, nauczymy się jeszcze jednego języka”.

Dyrektorka w zespole szkół ogólnokształcących

Rekomendacje wynikające z raportu CEO	Co sprawdzilo się w praktyce?
Dopasowanie liczby godzin zajęć z języka polskiego do faktycznych potrzeb uczniów, poszerzenie katalogu zajęć dodatkowych dla uczniów uchodźczych	<ul style="list-style-type: none"> • Przygotowanie i przeprowadzenie testów kompetencji językowych • Nauka w małych grupach dopasowanych do poziomu zaawansowania • Organizowanie zajęć dodatkowych/integracyjnych dla uczniów przy wsparciu asystentów międzykulturowych • Rezygnacja z podręczników przedmiotowych (nauczyciele korzystają z biblioteki i kart pracy; wystarczy podręcznik do nauki języka polskiego) • Zatrudnienie nauczycieli z Ukrainy (nauczycieli dwujęzycznych)

→ **Wypowiedzi praktyków:**

„Program klasy przygotowawczej obejmuje: naukę ze specjalistką od nauczania języka polskiego jako obcego, dwie godziny z native speakerem, czyli polską polonistką, angielski, dwie godziny ukraińskiego, matematykę (zgodnie z systemem ukraińskim – osobno algebra, osobno geometria). [...]”

Zatrudnione zostały cztery nauczycielki: pani z doświadczeniem w nauczaniu języka polskiego jako obcego we Lwowie, nauczycielka języka angielskiego w Ukrainie i przedmiotu język i kultura kraju pochodzenia; dwie pozostałe nauczycielki formalnie zatrudnione są jako pomoc nauczyciela, ale de facto pełnią kluczową rolę ambasaderek uczniów ukraińskich w Polsce. Z organem prowadzącym udało się ustalić dla tych nauczycielek wynagrodzenie na poziomie nauczyciela kontraktowego, ponieważ de facto są ekspertkami”.

Dyrektor w liceum ogólnokształcącym

„Jesteśmy już po etapie, gdzie przyjmowaliśmy dzieci cudzoziemskie do standardowych oddziałów. Wypracowaliśmy sobie taką strategię, która naszym zdaniem lepiej się sprawdza. Zorganizowaliśmy za zgodą organu prowadzącego, opierając się na artykułe 165 Prawa Oświatowego, oddziały przygotowawcze. [...] Przyjmujemy do tych oddziałów dzieci cudzoziemskie. Realizują [one] w pewnym stopniu podstawę programową, ale [...] naszym największym zadaniem jest nauczać dzieci języka polskiego do takiego stopnia, w którym mogłyby się w sposób swobodny komunikować i z rówieśnikami, i z nauczycielami”.

Dyrektor w szkole podstawowej z oddziałami przygotowawczymi

Rekomendacje wynikające z raportu CEO	Co sprawdziło się w praktyce?
Konsultacje dla uczniów i rodziców w zakresie możliwości wyboru ścieżki edukacyjnej	<ul style="list-style-type: none"> • Wyjaśnienie odmiennego systemu edukacji w Polsce i Ukrainie (np. w Ukrainie dzieci rozpoczynają klasę pierwszą w wieku sześciu lat) • Zapraszanie na spotkania z uczniami lub rodzicami asystentów międzykulturowych/ ambasadorów, którzy mogą pełnić rolę tłumaczy • Przedstawienie możliwości nauki w nowych warunkach – informacja na temat możliwości dołączenia do klasy o jeden rocznik niżej (w związku z utrudnieniem w postaci bariery językowej oraz ze względu na różnicę wiekową wynikającą z odmiennych systemów edukacyjnych) • Przedstawienie sposobu oceniania • Przygotowanie testów sprawdzających wiedzę językową oraz przedmiotową

➔ **Wypowiedź praktyka:**

„Przygotujcie sobie [...] dwa narzędzia wewnątrzszkolne. Pierwsze – diagnoza. Co umie mój uczeń – czy on mnie rozumie, czy nie rozumie; czy umie powiedzieć, jak się nazywa, po polsku, czy nie potrafi; czy potrafi wskazać, gdzie mieszka, czy nie potrafi itd. [...] A potem zróbcie sobie indywidualny plan rozwoju – z nauczycielami. To wesprze nauczycieli i ich uwolni. Bo jeżeli my określimy, że za miesiąc o tej porze nasz uczeń będzie umiał się przedstawić i powiedzieć, gdzie mieszka, a nie że będzie znał kolejny dział historii albo przyrody, to naszym nauczycielom będzie łatwiej stawiać im oceny. Wyzwoli ich to od tego, że te dzieci z Ukrainy mają iść takim samym torem, w takim samym szyku jak pozostałe dzieci. Twórzmy indywidualne plany rozwoju dla nich. To bardzo wesprze naszych nauczycieli”.

Dyrektorka w zespole szkół ogólnokształcących

„Spotkania poświęcone zapoznaniu rodziców z polskimi regulacjami prawnymi w zakresie pomocy społecznej, rynku pracy, ścieżkami załatwiania spraw w urzędach etc. Spotkanie dla rodziców dzieci uczęszczających do liceum poświęcone dalszym ścieżkom edukacyjnym dzieci po zakończeniu szkoły średniej.

Szkoła utworzyła grupę na portalach społecznościowych z nauczycielami, z dyrektorem. Były ciągłe wiadomości. Dyskutowaliśmy o czymś. Były zadawane pytania. Zawsze bardzo szybko otrzymywaliśmy odpowiedź. Przychodziliśmy do szkoły w każdy piątek. Szkoła zaproponowała rodzicom uczniów bezpłatne kursy języka polskiego”.

Rodzic – wypowiedź w ramach badania „Szkoła zróżnicowana kulturowo”

„Zazwyczaj przychodzi do nas rodzic i od razu chce wiedzieć, czego te dzieci będą się uczyły. System ukraiński różni się od naszego, ponieważ nastawione te dzieci są na uczenie się z mnóstwem materiałów i prac domowych. U mnie w szkole od 2016 roku funkcjonuje zespół ds. dzieci z doświadczeniem migracji i wyjaśniamy rodzicom, jakimi metodami pracujemy, że dziecko będzie uczestniczyło w lekcjach języka polskiego, będzie się uczyło w oddziałach przygotowawczych. Rodzice czasami chcą, aby ich dzieci trafiły do wyższych klas, ponieważ mają potrzebę uczenia się, zdobywania wiedzy, szybkiego postąpienia na studia czy do pracy, więc znów tłumaczymy, że najważniejsze, aby dzieci poznały nasz język polski, tak żeby mogły wejść do klas. O te potrzeby edukacyjne zadbałoby więc w ten sposób, że stworzyliśmy oddziały przygotowawcze, gdzie dzieci zapoznają się z językiem polskim, gdzie mają również inne zajęcia (te przedmioty, które są realizowane w ramach podstawy programowej). Tam przyjęli ich nauczyciele przeszkoleni w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Nauczyciele nie muszą znać ukraińskiego czy rosyjskiego, ale znają podstawowe słowa. Mówimy rodzicom, że najważniejsze, aby dzieci przyswoiły język, a potem spokojnie przeszły do kolejnej klasy”.

Nauczycielka w szkole podstawowej

Rekomendacje wynikające z raportu CEO	Co sprawdzilo się w praktyce?
Nauka polskiego jako języka obcego – uwzględnienie w programie nauczania zarówno języka komunikacji, jak i edukacji (słownictwo przedmiotowe, instrukcje)	<ul style="list-style-type: none"> • Dodatkowe lekcje z języka polskiego jako obcego • Przygotowanie słowniczków słownictwa przedmiotowego • Pomoc koleżeńska i nauczycielska przy wyjaśnianiu instrukcji • Dodatkowe spotkania świetlicowe ze wsparciem w odrabianiu prac domowych • Przygotowanie poleceń w języku ukraińskim, dopuszczanie odpowiedzi w języku ukraińskim • Wspólna redakcja słowniczków przy okazji redakcji gazetki szkolnej • Kurs języka polskiego dla rodziców uczniów cudzoziemskich

➔ **Wypowiedzi praktyków:**

„Bardzo ważne, abyśmy myśleli o tym, że to nie poloniści powinni uczyć języka polskiego jako obcego. Najlepiej jeśli zrobią to językowcy – osoby, które nauczają języków obcych. [...] To jest bardzo ważne, żeby uczyć w działaniu, w kontakcie. Lekcje zróbcie poza szkołą! Niech pójdą do sklepu, niech pojadą [...] autobusem gdzieś, niech zrobią wycieczkę... tak żeby ten język na tym pierwszym etapie był językiem komunikacji”.

Dyrektorka w zespole szkół ogólnokształcących

„Wprowadzenie 6 godzin polskiego tygodniowo pod koniec roku, kiedy nie ma nauczycieli, kiedy są plany zajęć ustalone, spowodowało, że nam się to trochę wywróciło. Przyjęłam rozwiązanie pośrednie: zatrudniłam dodatkowego nauczyciela i na 2 dni wyjmujemy dzieci z klas i mają przez 2 dni tylko język polski. Bo jak to są dzieci z 7 klasy i mają po 6–7 lekcji dziennie, dodawanie im jeszcze 2 kolejnych lekcji polskiego to by chyba dorosłego zabiło, a co dopiero dzieci”.

Dyrektorka – wypowiedź w ramach badania „Szkoła zróżnicowana kulturowo”

Rekomendacje wynikające z raportu CEO	Co sprawdzilo się w praktyce?
<p>Wykorzystanie strategii i technik ok – praca z celami lekcji, informacją zwrotną, praca w grupach, koleżeń- ska informacja zwrotna etc.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie ilości pracy w grupach dla wszystkich uczniów • Prezentacje w języku ukraińskim i ocena według karty ocen niewerbalnych – np. uśmiechy, skala 1–10, pizza w kilku kawałkach itd. • Przygotowanie zindywidualizowanych kart pracy • Praca z tekstem w języku ojczystym • Samoocena (np. systemem świateł: czerwone – nie rozumiem, żółte – potrzebuję wyjaśnień, zielone – rozumiem, mogę iść dalej) • Oceanie w oparciu o wytyczne Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych – w klasach 1–3 ocena opisowa; począwszy od klasy 4 szkoły podstawowej – ocena semestralna w skali 1–6 (na podstawie minimum jednej oceny) • Zapewnienie wsparcia na podstawie Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach – w sytuacjach kryzysowych i traumatycznych oraz w trudnościach adaptacyjnych związanych z różnicami kulturowymi lub ze zmianą środowiska edukacyjnego, w tym z wcześniejszym pobytem za granicą

„Dla mnie ważnym elementem lekcji jest przygotowanie ucznia w domu (tak by na lekcji mieć możliwość wyjścia od określonych zagadnień) i systematyczna praca w tym zakresie. W przypadku uczniów z doświadczeniem migracji mających ograniczoną znajomość języka polskiego często sprawdza się u mnie następujący schemat:

- Uczeń dzień wcześniej otrzymuje zestaw słów, np. pojęć gramatycznych, językowych, z których będziemy korzystać na kolejnej lekcji, czy tekst, który będziemy omawiali, itp.
- Proszę, aby przeczytał je w domu i odniósł się do posiadanej już wiedzy w swoim języku (przeczytał, co te pojęcia znaczą w jego języku, przeczytał w swoim języku tekst, który będziemy omawiać, zaznaczył w nim trudne, niezrozumiałe dla siebie słowa).
- Na początku zajęć uwzględniam tę pracę w jego kryteriach sukcesu do lekcji i celach, które będzie osiągał.

Przygotowując zindywidualizowaną kartę pracy czy polecenie dla ucznia, również odnoszę się do zgromadzonego materiału”.

Nauczycielka w szkole podstawowej

„Ucznia ze specjalnymi potrzebami psychologicznymi, pedagogicznymi obejmujemy wsparciem, biorąc pod uwagę też ocenianie. To ocenianie indywidualizujemy i nakierowujemy cele na jego możliwości, jego potrzeby i jego kondycję psychiczną w danym momencie.

W jaki sposób możemy myśleć, że dobrze oceniamy? Po pierwsze nie naciskamy na ucznia z Ukrainy, aby dostosował się do tych planów; nadzoru, planów dotyczących rozkładu materiału, które my stworzyliśmy w sierpniu. Tylko odwrotnie. To my dopasowujemy nasze plany, nasze rozkłady do tego, co jest jego doświadczeniem życiowym. [...] To szkoła w sytuacji kryzysu ucznia musi stworzyć mu jak najlepsze warunki do uczenia się, do poprawy, do możliwości realizacji tego materiału, który on jest w stanie przyswoić”.

Dyrektorka w zespole szkół ogólnokształcących

„Mówię po litewsku, więc czasem robię z dziećmi taki eksperyment, że mówię np. przez cztery minuty po litewsku i pytam »Jak się czujecie? [...] Tak się czują osoby, które przyjeżdżają do Polski«”.

Wicedyrektorka w szkole podstawowej

„Elementem oceniania kształtującego, który szczególnie jest pomocny w pracy z dziećmi z Ukrainy, jest informacja zwrotna. Pokazywanie uczniom, w czym są dobrzy, nad czym muszą popracować, jak to zrobić, aby osiągnąć sukces. To jest takie wzmacnianie, wspieranie, też taki porządek lekcji. Na każdej lekcji są cele i kryteria sukcesu, do każdego zadania, sprawdzianu, lekcji”.

Logopeda, pedagog szkolny i wicedyrektorka w szkole podstawowej

Rekomendacje wynikające z raportu CEO	Co sprawdziło się w praktyce?
Informowanie polskich uczniów i rodziców o przebiegu edukacji, działaniach zabezpieczających realizację podstawy programowej i płynność przygotowań do egzaminów	<ul style="list-style-type: none"> • Włączanie rodziców uchodźczych w zebrania z rodzicami (przy pomocy asystenta międzykulturowego) • Zbieranie informacji zwrotnej od rodziców i uczniów na temat potrzeb edukacyjnych • Przygotowanie przykładowych testów sprawdzających wiedzę – do przećwiczenia na koniec semestru, samodzielnie lub z pomocą kolegi/asystenta

➔ **Wypowiedź praktyka:**

„Włączanie jest obecne w mojej klasie wychowawczej: zaprosiłam rodziców na samym początku poznania do rozmowy, by określili potrzeby względem dzieci, jak i oczekiwania wobec mnie. Na zebraniach wyświetlam informacje w języku polskim i ukraińskim (korzystam z tłumacza Google). Koresponduję z rodzicami za pośrednictwem dziennika elektronicznego (korzystamy z tłumacza Google). Współpracę również oceniam dobrze. Zapraszam rodziców do współdecydowania w sprawach dotyczących uczniów i uczennic z klasy, do wypracowywania wspólnego planu wychowawczego (stawiamy sobie jeden główny cel wychowawczy na semestr). Moim marzeniem byłoby, aby wypracowane dobre praktyki stały się standardem w szkole”.

Nauczycielka w szkole podstawowej

Rekomendacje wynikające z raportu CEO	Co sprawdzilo się w praktyce?
Integracja nowych nauczycieli (asystentów, nauczycieli dwujęzycznych, nauczycieli przedmiotowych) z gronem pedagogicznym oraz z polskimi rodzicami	<ul style="list-style-type: none"> • Organizacja wspólnych akcji charytatywnych • Zaproponowanie, aby nowi nauczyciele poprowadzili warsztaty na temat kultury, sztuki lub historii kraju pochodzenia nowych uczniów cudzoziemskich • Zorganizowanie dla kadry pedagogicznej spotkania integracyjnego w nieformalnej atmosferze

→ **Wypowiedzi praktyków:**

„Dwie nauczycielki, które zostały zatrudnione formalnie jako pomoc nauczyciela, nieformalnie jako asystent językowy, kulturowy; i okazało się, że te dwie panie są po prostu najważniejszymi osobami i w tworzeniu tych klas, i w kontakcie z rodzicami, z uczniami, w organizowaniu ich życia, ale też w ogromnym stopniu w organizowaniu całej tej sfery socjalnej”.

Dyrektor – wypowiedź w ramach badania „Szkoła zróżnicowana kulturowo”

Współpraca nauczycielek w zakresie uczenia języka polskiego

Nauczycielki uczące polskiego w oddziale przygotowawczym – Polki i Ukrainka – wspólnie ustalają, czego będą uczyć.

„Rozmawiałam z innymi nauczycielkami polskiego, bo miałyśmy takie spotkanie o tym, co kto będzie uczył. Jeżeli ja mogę uczyć gramatyki, bo mówię po ukraińsku i mogę to wytłumaczyć, to ja będę prowadzić gramatykę. A oni będą rozmawiać z nimi, żeby oni mogli rozmawiać. No i tak się dzielimy między sobą”.

Nauczycielka – wypowiedź w ramach badania „Szkoła zróżnicowana kulturowo”

Rekomendacje wynikające z raportu CEO	Co sprawdzilo się w praktyce?
Zapewnienie niezbędnej wiedzy psychologiczno-pedagogicznej i wsparcia potrzebnych kadrze po przyjęciu dzieci uchodźczych	<ul style="list-style-type: none"> • Informacja na temat systemowych rozwiązań prawnych • Dostęp do istniejących zasobów (treści związanych z kulturą, aspektem psychologicznym, metodyką) • Przygotowanie do pracy z dziećmi z doświadczeniem uchodźczym i traumą wojenną

„Bardzo ważne jest, aby na początku każdy nauczyciel usłyszał od swojego dyrektora: »Słuchaj – odpuszczamy!« Jest dużo rzeczy, które teraz musimy w szkole odpuścić – kartkówki, klasówki, [...] temat ocen [...]. Warto powiedzieć: »Sytuacja jest nadzwyczajna. Jeśli twoi uczniowie są w trudnej sytuacji, też emocjonalnej, odkładamy wszystko i po prostu pytamy o ich potrzeby i rozmawiamy. [...] Mówimy im »Słuchaj, ty też nie musisz wszystkiego wiedzieć, ty też możesz powiedzieć – nie wiem«. I koniecznie rozmawiamy ze sobą nad pomysłami. Twórzmy sobie banki pomysłów – na godziny wychowawcze, na lekcje, na to, jak rozmawiać, kiedy nie zna się języka. [...] Dajmy nauczycielom godziny z psychologiem, pedagogiem szkolnym albo z najbliższej poradni psychologiczno-pedagogicznej [...]».

Dyrektorka w zespole szkół ogólnokształcących.

„Mamy taki zwyczaj w szkole, że jak spotykamy się z nową sytuacją szkolną, to zawsze robię szkolenie dla nauczycieli, daję im taki czas, żeby się z tą sytuacją oswoili, ale żeby mieli jakiegoś prowadzącego. Jak mieliśmy Czeczenów i nie wiedzieliśmy, jak to zrobić, żeby się dobrze czuli w naszej szkole, to zaprosiliśmy żonę Czeczena, która ma już doświadczenie chyba 20 lat małżeństwa. I ona nam wszystko powiedziała: czego wymagać, czego nie wymagać, taką instrukcję obsługi razem napisaliśmy. Ona wtedy nas bardzo dużo nauczyła”.

Dyrektor – wypowiedź w ramach badania „Szkoła zróżnicowana kulturowo”

„Przygotowałyśmy np. króciutki skrypcik, jak rozmawiać z uczniem przybywającym z Ukrainy. Takie najważniejsze rzeczy”.

Psycholog – wypowiedź w ramach badania „Szkoła zróżnicowana kulturowo”

„Na godzinę wychowawczą były przygotowane wychowawcom scenariusze, które wychowawcy mieli przeprowadzić we wszystkich klasach. Żeby cała szkoła była na to gotowa”.

Psycholog – wypowiedź w ramach badania „Szkoła zróżnicowana kulturowo”

„Nauczyciele od nas otrzymują informacje; bądź na radzie pedagogicznej, bądź przez pocztę, bądź w bezpośrednich rozmowach. Jeśli jest taka potrzeba, zbiera się zespół nauczycieli uczących w danej klasie, czyli uczących grupę, w skład której wchodzi również dzieci z Ukrainy. Korzystając z »przywilejów popandemicznych« takie spotkania organizujemy z nauczycielami również on-line”.

„Często wychowawca przychodzi i pyta bezpośrednio. Organizujemy spotkania wychowawcy z pedagogiem, który ma doświadczenie w pracy z osobami będącymi w traumie”.

Wicedyrektorka w zespole szkół

Rekomendacje wynikające z raportu CEO	Co sprawdziło się w praktyce?
Zapewnienie niezbędnych pomocy naukowych, wyprawki szkolnej	<ul style="list-style-type: none"> • Powołanie zespołu rodziców i uczniów ds. zbiórki darów – pomocy dla nowych uczniów cudzoziemskich • Nawiązanie współpracy ze społecznością lokalną oraz lokalnym samorządem i biznesem • Zorganizowanie zbiórki darów w szkole oraz on-line

→ **Wypowiedź praktyka:**

„Każde dziecko, które do nas przychodzi, dostanie plecak, w pełni wyposażony. [...] Dbamy o to, żeby mieli co jeść; aby stołówka mogła obsłużyć wszystkich którzy tego potrzebują. Nawet jeżeli jest to potrzebne, aby mieli więcej posiłków niż jeden [...]. Pieniądze zbiera rada rodziców. Poprosiliśmy rodziców, aby to oni zajęli się sprawami od strony finansowej”.

Dyrektorka w zespole szkół ogólnokształcących

Tekst powstał w partnerstwie z Norwegian Refugee Council.